

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора Зорочкіної Тетяни Сергіївни
на дисертаційне дослідження Борисьонка Максима Олеговича
«Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання
цифрових освітніх технологій у професійній діяльності» на здобуття
наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність обраної теми та її зв'язок з відповідними планами галузей науки.

У сучасних умовах цифровізації суспільства підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій набуває особливої значущості. Цей процес є не лише вимогою часу, а й необхідною умовою реалізації концепції «Нова українська школа» та державних стандартів початкової і вищої педагогічної освіти. Незважаючи на наявні наукові напрацювання, існує суперечність між швидкими змінами у сфері цифрових технологій та рівнем готовності педагогів до їх впровадження в освітній процес. Саме це зумовлює потребу в науково обґрунтованій, системній підготовці майбутніх учителів до ефективного використання цифрових ресурсів у професійній діяльності.

З огляду на це, дисертація **Борисьонка Максима Олеговича «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності»** є актуальною та доцільною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане з науково-дослідною роботою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, напрям наукового пошуку: «Багаторівнева система підготовки педагогів профільного

і професійного навчання в умовах освітньо-науково-виробничого кластеру», номер державної реєстрації 0122U000047. Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні Вченої ради Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 2 від 28.09.2023 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. У дослідженні здобувачем ґрунтовно проаналізовано стан розробленості проблеми, що дало змогу розкрити сутність основних понять дослідження. Схарактеризовано зміст і структуру поняття «готовність майбутнього вчителя початкових класів до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності», визначено критерії, показники й рівні. Виявлено й обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у майбутній професійній діяльності. Розроблено й експериментально перевірено організаційно-педагогічну модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності, яка містить шість взаємопов'язаних структурних блоків, а саме: цільовий, змістовий, теоретико-методологічний, практичний, організаційно-методичний та контрольно-результативний. У контексті наукового пошуку впроваджено та удосконалено зміст підготовки майбутніх учителів до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності. Зокрема, розроблено і включено відповідні теми у освітні компоненти: «Електронні навчальні видання: їх види, особливості використання»; «Створення електронних навчальних ресурсів», «Інформатизація освіти»; «Освітні ресурси в інформаційному суспільстві».

Наукова новизна роботи. Аналіз дисертаційного дослідження Борисьонка Максима Олеговича дозволяє стверджувати про незаперечність наукової новизни для педагогічного загалу, оскільки: уперше розроблено й експериментально перевірено ефективність організаційно-педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; визначено та

теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності, що вможливляють відтворення цілеспрямованого системного процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до зазначеної діяльності;

- уточнено сутність понять «підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності», «готовність майбутнього вчителя початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності»; зміст підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у 5 професійній діяльності, а також процесуальний компонент фахової підготовки з огляду на особливості організації освітнього процесу у воєнний час;

- подальшого розвитку й конкретизації набули положення щодо компонентного складу готовності (компоненти, критерії, показники) майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; специфічні принципи підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; діагностичний інструментарій для визначення стану готовності майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці навчально-методичного забезпечення для підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності. А саме - навчальної програми освітнього компоненту «Сучасні цифрові освітні технології» та навчально-методичного комплексу до нього (лекцій, планів практичних занять, засобів для модульного і підсумкового контролю); навчального посібника «Цифрові освітні технології в роботі вчителя початкової школи». Результати дослідження висвітлені на авторському ютубканалі (<http://surl.li/xftxcu>).

Обраний дисертантом науково-категоріальний апарат відповідає змісту роботи. Об'єкт, предмет, сформульована мета, завдання дослідження є чіткими, виваженими, такими, що мають логічний і цілком обґрунтований характер.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**, а саме: теоретичні – аналіз, синтез, порівняння й зіставлення, індукція та дедукція, аналогія, що дали змогу схарактеризувати стан опрацювання проблеми в наукових джерелах, обґрунтувати поняттєво-категорійний апарат, вивчити законодавчо-нормативні документи у сфері освіти, освітні та професійні стандарти, дисертації, електронні ресурси, досвід роботи педагогічних працівників ЗЗСО; узагальнення, моделювання – для розроблення організаційно-педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності;

- емпіричні – обсерваційні (самопостереження, спостереження, рефлексія), діагностичні (анкетування, тестування, бесіди, опитування, експертне оцінювання, самоаналіз) – для з'ясування мотивів, цінностей, потреб, рівня знань майбутніх учителів початкової школи у ЗВО; педагогічний експеримент для визначення рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності, перевірки ефективності розробленої організаційно-педагогічної моделі й виокремлених педагогічних умов;

- статистичні – кількісний і якісний аналіз експериментальних даних, методи математичної статистики для оцінювання достовірності результатів педагогічного експерименту.

Широкий вибір методів дослідження логічно доповнюють один одного, що дозволило досягнути поставлених цілей і завдань. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність наукової траєкторії дослідження.

Експериментальна база дослідження. Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Обласного коледжу «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка» Полтавської обласної ради» (довідка № 13-20/717 від 20.11.2024 р.), Педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради» (довідка № 226 від 26.11.2024 р.), Комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради» (довідка № 442/01 від 06.11.2024 р.), Івано-Франківського фахового коледжу (довідка № 09/03-04/136 від 04.11.2024 р.), Комунального закладу «Балтський педагогічний фаховий коледж» (довідка від 05.11.2024 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження дисертантки забезпечується: адекватною і оптимальною дослідницькою методологією, системним аналізом теоретичного матеріалу; комплексним застосуванням якісних методів наукового пошуку; оптимальним терміном реалізації експериментальної роботи; оптимальним обсягом учасників експерименту; представницькою джерельною базою (224 найменування, із них 4 іноземною мовою), позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у роботу закладів освіти України: Обласного коледжу «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка» Полтавської обласної ради», Педагогічного фахового коледжу Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради», Комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради», Івано-Франківського фахового коледжу, Комунального закладу «Балтський педагогічний фаховий коледж».

Дисертацію виконано на належному науковому рівні. **Борисьонук Максим Олегович** володіє науковими засадами проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній актуальні інформаційні матеріали. Зміст анотації, поданої українською та англійською мовами, відображає зміст дисертації та висвітлює суттєві її аспекти та основні положення.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертаційної роботи є логічною. Дисертант ґрунтовно й послідовно віддзеркалює логіку основних завдань наукового пошуку. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел (224 найменування, із них 4 іноземною мовою), додатків і викладена на 240 сторінках, із яких 193 сторінки основного тексту. Робота містить 21 таблицю, 16 рисунків та 7 додатків.

Дисертаційна робота системно організована: чітко окреслено її предмет і мету, забезпечено відповідність їм висновків, що логічно впливають із змісту основного тексту дисертації.

У вступі ретельно обґрунтовано актуальність теми дослідження, виявлено ступінь її вивченості, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, викладено методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, висвітлено дані щодо впровадження результатів дослідження, чітко показано особистий внесок автора, окреслено структуру дисертації.

У першому розділі “Теоретичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності” визначено низку проблем у підготовці майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності. Зокрема, фахова підготовка майбутніх фахівців не мала системного обґрунтування щодо цифровізації освітнього процесу у закладах вищої та передвищої освіти; у циклах (обов'язковому чи вибіркового) підготовки майбутніх учителів початкових класів до зазначеної

діяльності передбачено вибірковий освітній компонент, що не дає можливість опанування знаннями усіма здобувачами вищої освіти; недостатнє використання та впровадження сучасних цифрових технологій у фахову підготовку майбутніх учителів початкової школи; необхідність в оновленні змісту освіти на основі міждисциплінарних зв'язків та навчально-методичного забезпечення тощо.

Дисертантом проаналізовано фахові компетентності майбутнього вчителя початкової школи, що подано в ОПП різних педагогічних закладах вищої та фахової передвищої освіти, представлено трактування, пов'язане з підготовкою майбутніх учителів початкових класів до використання та впровадження цифрових технологій.

Заслуговує на увагу схарактеризовано автором зміст і структуру поняття «готовність майбутнього вчителя початкових класів до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності», визначено критерії, показники й рівні.

У другому розділі **“Педагогічні умови реалізації організаційно-педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності”** здобувачем виявлено та обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у майбутній професійній діяльності: стимулювання ціннісно-мотиваційних орієнтацій майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; модернізація змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; удосконалення методичного забезпечення практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності; використання інноваційних форм, методів, технологій у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи.

У третьому розділі “Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності” дисертантом розроблено й експериментально перевірено організаційно-педагогічну модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності, яка містить шість взаємопов’язаних структурних блоків, а саме: цільовий, змістовий, теоретико-методологічний, практичний, організаційно-методичний та контрольньо-результативний. Цільовий блок охоплює мету, завдання та структурні компоненти підготовки майбутніх учителів початкової школи до досліджуваної діяльності. Змістовий блок організаційно-педагогічної моделі характеризує навчально-методичне забезпечення нормативних та вибіркових дисциплін фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи, дотичних до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності. Теоретико-методологічний блок організаційно-педагогічної моделі описує загальну концепцію професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до окресленої діяльності і включає: методологічні підходи (системний, особистісний, діяльнісний, компетентнісний, інформаційний, алгоритмічний), принципи (професійної спрямованості, мотивації, системності, індивідуалізації, орієнтації на цифрові освітні технології, науковості). Організаційно-технологічний блок характеризує освітню діяльність здобувача вищої освіти через проведення лекцій-візуалізацій, комбінованих лекцій з елементами цифровізації і застосуванням восьми груп ЦОТ: технологій обробки інформації, технологій баз даних, мультимедіа-технологій, мережових (телекомунікаційних) технологій, геоінформаційних технологій, технологій комп’ютерного 192 моделювання, технології комп’ютерного експерименту, технологій комп’ютерного контролю. Практичний блок організаційно-педагогічної моделі передбачає впровадження форм, методів, засобів та технологій безпосередньо під час практичної підготовки здобувачів

освіти, які сприятимуть формуванню компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій під час професійної діяльності. Контрольно-результативний блок описує процедуру діагностики, зіставляє мету та прогнозований результат за схарактеризованими показниками, критеріями, рівнями.

Доказом ефективності виступають результати формувального етапу експерименту, які підтвердили правомірність й ефективність системи та запропонованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності.

Беззаперечною цінністю дослідження є впровадження та удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності. Зокрема, розроблено і включено відповідні теми у освітні компоненти: «Електронні навчальні видання: їх види, особливості використання» («Інформаційно-комунікаційні технології та технічні засоби навчання»); «Створення електронних навчальних ресурсів», «Інформатизація освіти» («Методика навчання інформатичної освітньої галузі», «Сучасні інформаційні технології навчання»); «Освітні ресурси в інформаційному суспільстві» («Сучасні інформаційні технології за профспрямуванням»).

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувача. Позитивно розцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертантом. Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Борисьонка М.О., вважаємо, що деякі положення мають дискусійний характер:

1. Хоча термінологія загалом чітка, у деяких місцях можна було б уникнути незначних повторень або надати додаткові уточнення певних дефініцій «цифрові освітні технології», «цифрові технології», «інформаційно-комп'ютерні технології» аби забезпечити абсолютну однозначність сприйняття.
2. У тексті дисертації трапляються орфографічні й пунктуаційні помилки.
3. На нашу думку, висвітлення складників готовності майбутнього вчителя початкових класів до здійснення професійної діяльності та шляхи її формування в здобувачів вищої освіти які представлено у підрозділі 1.3., доцільно було би розширити з урахуванням не тільки вітчизняних, а й зарубіжних науковців, що зробило би дослідження більш фундаментальним.
4. Було б доцільно додати рекомендації щодо подальшого підвищення кваліфікації вчителів початкових класів у сфері цифрових освітніх технологій після закінчення ЗВО.
5. У дисертації бракує більш детального розгляду питань кібербезпеки, захисту даних учнів та етичних аспектів використання ЦОТ у професійній діяльності майбутніх учителів початкових класів.

Зазначимо, що висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження **Борисьонка Максима Олеговича** та мають рекомендаційний характер.

Загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка. Академічний плагіат відсутній.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні результати дослідження викладено в 16 публікаціях: 1 навчальний-методичний посібник, 1 стаття в іноземному виданні WoS, 2 статті у фахових виданнях України у галузі педагогіки (усі видання входять до міжнародних наукометричних баз даних), 12 публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Висновок. Даючи позитивну оцінку дослідження стверджуємо, що дисертаційна робота «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – **Борисьонук Максим Олегович** – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової і спеціальної освіти

Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Т. С. Зорочкіна

Підпис доктора педагогічних наук,
професора Т. С. Зорочкіної засвідчую.

Учений секретар

Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Л. О. Кібальник